

СТРУКТУРА ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТА ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Анотація. *Ефективність формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів залежить від: доцільності використання інтерактивних методів навчання, організації самостійної пізнавальної діяльності студентів, виокремлених умінь і навичок, що входять до складу прогностичних і поетапності їх формування.*

Ключові слова: *ефективність, формування прогностичні уміння, поетапне формування, методи навчання, структура*

Аннотация. *Эффективность формирования прогностических умений будущих менеджеров зависит от: целесообразности использования интерактивных методов обучения, организации самостоятельной познавательной деятельности студентов, выделенных умений и навыков, что входят в состав прогностических и поэтапности их формирования.*

Ключевые слова: *эффективность, формирование прогностические умения, поэтапное формирование, методы обучения, структура.*

Summary. *Efficiency forming of prognostic abilities of future managers depends on expedience the use of interactive methods of studies, organization independent cognitive activity of students, selected abilities and skills, that enter in the complement of prognostic abilities and to stage-by-stage of their forming.*

Key words: *efficiency, forming prognostic abilities, stage-by-stage forming, methods of studies, structure.*

Постановка проблеми. Процес входження України в систему міжнародних економічних зв'язків багато в чому залежить від якості прийняття управлінських рішень. Успіх у будь-якій управлінській діяльності значною мірою обумовлюється наявністю певних особистих умінь і навичок менеджера, щодо планування, прогнозування, організації, мотивації, контролю тощо. У цьому аспекті особливої ваги набувають прогностичні вміння.

Завдяки прогностичним умінням, фахівець може діагностувати та аналізувати певну проблему, дослідити її особливості та підготувати на цій основі відповідні рішення. Уміння менеджера своєчасно передбачити наслідки тих чи інших управлінських рішень, дає змогу вчасно реагувати та коригувати стратегію підприємства в залежності від динаміки економічних станів ринкової економіки, що й актуалізує тему нашого дослідження.

Аналіз літератури. Поняття «прогноз» є грецького походження і пов'язується з передбаченням майбутнього (prognosis – буквально передбачення, провіщення), здебільшого вживається у значенні вірогіднісного судження про майбутнє на основі спеціального наукового дослідження [1, с. 1063].

На думку багатьох науковців, прогноз можна трактувати як висловлювання, що виведено за допомогою відомих законів і наукових теорій, про майбутній стан досліджуваного явища (Б.С.Гершунский, І.М.Фейгенберг, І.В.Бестужев-Лада та інші). Отже, прогноз можна розглядати як висновок ланцюга певних логічних міркувань на основі яких робляться певні висновки про майбутнє.

Розглядаючи процес формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів доцільно відмітити, що здатність до прогнозування можна розглядати як загальну, пов'язану з передбаченням майбутнього, так і спеціальну, пов'язану з успішним вирішенням професійних задач, зокрема – менеджерами при вирішенні управлінських питань. Прогностичні уміння мають певну структуру, в яку входять різноманітні компоненти, які необхідно розвивати в процесі професійної підготовки менеджерів.

Досить важливою у цьому контексті є думка Л.О. Регуш, яка за основу системи прогностичних умінь взяла розумові операції прогнозування:

- уміння передбачати наслідки обраних рішень;
- уміння моделювати майбутнє;
- уміння формулювати гіпотези;
- уміння планувати і оцінювати перспективність планів [2].

Треба зазначити, що суттєвою ознакою прогностичної діяльності менеджера є розв'язування прогностичних завдань для визначення способу розв'язання яких, необхідною умовою є наявність прогностичних умінь, як здібності виконувати певні види діяльності в постійно змінюваних умовах.

Формування прогностичних умінь у майбутніх менеджерів виступає складовою професійної підготовки управлінця і не є самодостатнім процесом, тому формування прогностичних умінь повинно проводитись як поступове оволодіння комплексом прогностичних дій та операцій, необхідних для успішного виконання управлінської діяльності. Ми притримуємось думки про доцільність поетапного формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів.

Треба зазначити, що формування будь-яких професійних умінь є процесом цілеспрямованим, організованим і керованим [3], але на відміну від інших прогностичні уміння є більшою мірою інтегрованими, опосередкованими і різноплановими знаннями, оскільки реалізуються на основі наявного досвіду і знань про стан підприємства в різні проміжки часу.

На ефективність формування прогностичних умінь впливає також усвідомлення можливих способів виконання діяльності, що надає даному процесу цілеспрямованості і свідомого характеру. Виходячи з положень С.Л. Рубінштейна і О.М. Леонтьєва, що кожний вид діяльності складається з системи елементарних дій та операцій, можна зазначити, що для успішного формування прогностичних умінь майбутнього менеджера, необхідно з'ясувати структуру прогностичної діяльності управлінця та окремих складових його дій, визначивши раціональну послідовність їх виконання. Для побудови найбільш раціональної методики, що покликана сприяти більш швидкому оволодінню прогностичними уміннями, треба чітко з'ясувати всі складові даної діяльності. Останнє, в свою чергу, потребує розуміння принципу дії кожної прогностичної операції. Отже, **метою статті** є виокремлення відповідних знань, умінь і навичок, що входять до складу прогностичних та факторів ефективного їх формування.

Виклад основного матеріалу. Зміст системи формування прогностичних умінь визначається структурою підготовки студентів до прогностичної діяльності і включає:

- мотиваційний компонент, що забезпечує усвідомлення суспільного й особистісного значення прогностичної діяльності, виникнення потреби використання цього виду діяльності у власній практиці;
- змістово-процесуальний компонент забезпечує опанування економіко-математичними знаннями і уміннями, що використовуються в процесі здійснення прогностичної діяльності майбутніми менеджерами;
- операційний компонент передбачає формування специфічних прогностичних умінь і навиків, які є основою прогностичної діяльності.

У дослідженні прогностична діяльність майбутнього менеджера розглядається як єдність змістово-процесуального, операційного і мотиваційного компонентів, її можна представити у вигляді блок-схеми (рис. 1).

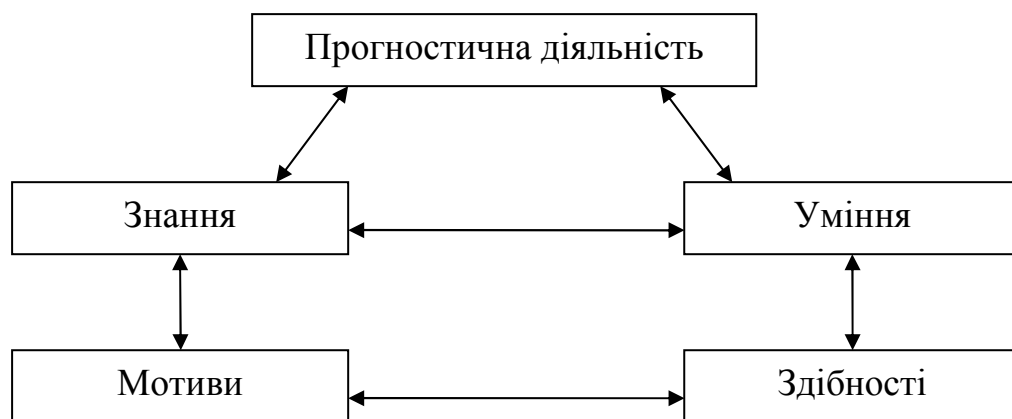

Рис. 1. Компоненти прогностичної діяльності студентів-менеджерів

До мотиваційного компоненту прогностичної діяльності відносимо:

- усвідомлення особистісного та професійного значення прогнозування;
- установку на важливість і необхідність прогностичної діяльності в процесі професійної управлінської діяльності;
- позитивне емоціональне ставлення, задоволення від даної діяльності.

Змістово-процесуальний компонент є теоретичною основою прогностичної діяльності, як інтеграція психологічних і технологічних знань і

умінь. Змістовий компонент становлять економіко-математичні знання про об'єкт прогнозування і його розвиток, що необхідні менеджеру для отримання управлінського прогнозу:

- знання про сутність економічних явищ як об'єктів прогнозування;
- знання законів, закономірностей, суперечностей розвитку економіко-математичних процесів;
- знання про стан і тенденції розвитку економічних явищ у минулому;
- знання поточної інформації про стан економічних явищ.

Проблема співвідношення знань про сучасний стан об'єкта дослідження і його минуле – одна з головних умов такої діяльності. На основі зіставлення минулого і теперішнього стану будуються перспективи розвитку в майбутньому.

Для успішного прогнозування одних економіко-математичних знань про об'єкт прогнозування замало, необхідні знання про сутність даного виду діяльності й можливі способи його виконання. Тому змістово-процесуальний компонент включає не тільки знання про об'єкт прогнозування (емпіричні та теоретичні), а й процесуальні знання – знання про процес, етапи та методи прогнозування, знання способів, дій і операцій, необхідних для побудови прогнозу. Змістово-процесуальний компонент передбачає розробку детальної змістової матриці, яка буде включати необхідні економіко-математичні знання уміння і навички, які необхідні майбутнім менеджерам для здійснення ефективної прогностичної діяльності. Зазначені економіко-математичні знання та уміння є основою операційного компонента прогностичної діяльності. Рівень сформованості прогностичних умінь у студентів залежить від рівня розвитку логічних способів розумових дій; творчих здібностей студентів; рівня розвитку дослідницько-пошукових умінь

Важливим фактором ефективності формування прогностичних умінь є поняття самих умінь та процесу їх формування в контексті прогностичних умінь майбутніх менеджерів. Адже формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів залежить від чіткості структури самих прогностичних

умінь, тобто відповідних знань, умінь і навичок, необхідних для подальшої прогностичної діяльності управлінця. Тому доцільно виокремити відповідні знання, уміння і навички, які входять до складу прогностичних умінь майбутніх менеджерів. Серед них особливої ваги набувають такі, як *інтелектуальні, проєктивні, аналітичні уміння та моделювання*.

Розглянемо *інтелектуальні вміння* вони включають в себе такі розумові операції, як здатність менеджерів до аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, абстрагування, класифікації та систематизації економічних об'єктів і явищ. Багато дослідників наголошують на важливості саме інтелектуальних умінь для успішної управлінської діяльності. Так на думку Н. В. Шаронової, інтелектуальні навички є необхідним компонентом діяльності керівника-менеджера. Пітер Ф. Друкер виокремлює здібності до аналітичної роботи, Г. С. Нікіфорова виділяє інтелектуальні якості управлінця, Е. Г. Петров - інтелектуальні навички; Р. Гоффи та Дж. Хант наголошують на важливості уміння менеджера аналізувати інформацію [4]. Наведені думки різних науковців поєднуються в єдиному погляді щодо необхідності розвинених розумових операцій менеджера, таких як аналіз, синтез, порівняння, абстракція тощо. Сукупність даних розумових операцій і є, на нашу думку, основою прогностичних умінь майбутніх управлінців, бо є невід'ємною складовою будь-якої їх розумової діяльності. В цьому контексті цікавою є думка Є. Г. Петрова та Н. В. Шаронової, які в інтелектуальних уміннях менеджера виокремлюють навички вирішення проблем, тобто здатність аналізувати управлінську ситуацію та обґрунтовувати правильності прийнятого рішення [5, с. 176 –177]. Також ми погоджуємось з думкою В. М. Гриньової про те, що менеджер повинен аналізувати ситуації з різних сторін, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати, узагальнювати і робити прогностичні висновки, що і є основними критеріями сформованості інтелектуальних умінь. [6, с. 101].

Не менш важливим у цьому аспекті є *моделювання*, як уміння майбутніх управлінців до висування гіпотез, проведення експериментів, екстраполяції.

Також треба відзначити і роль *проективних умінь*, що полягають в умінні зіставляти і реалізовувати поставлену мету із запланованим кінцевим результатом. Адже проектування можна розглядати як науково обґрунтоване конструювання системи параметрів майбутнього об'єкта чи процесу разом зі шляхами його досягнення [7].

Разом з тим *аналітичні вміння* є результатом опанування основами фундаментальних знань з дисциплін циклу природничо-наукової та загальноекономічної підготовки, складовими яких є:

- уміння застосовувати економічні знання;
- уміння застосовувати методи економіко-статистичного аналізу до економічних показників;
- інформаційно-технологічні уміння (методи та прийоми прогнозування за допомогою комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання).

Доцільно зазначити, що рівень сформованості аналітичних умінь значною мірою обумовлюється когнітивними здібностями студентів.

Формування окремих умінь і навичок, які входять у структуру прогностичних умінь, досягається за рахунок спеціально розроблених комплексів завдань. Поєднання цих умінь, інтегрованість і системність значною мірою забезпечується в проблемно-пошуковими завданнями, які вимагають від студентів уміння застосовувати цілий комплекс прогностичних умінь і навичок. Даний вид діяльності сприяє інтеграції знань з різних дисциплін, розвиває спостережливість, дослідницькі та пошукові вміння. Під час розв'язування проблемних завдань студенти опановують методи аналізу, узагальнення, порівняння, розвитку творчого мислення тощо.

Результати проведеного педагогічного експерименту показали, що пошукові ситуації та проблемні завдання найбільш ефективно сприяють розвитку та формуванню прогностичних умінь майбутніх менеджерів. Це можна пояснити більш широким використанням проблемно-пошукових методів навчання, які сприяють розвитку аналітичного мислення і підвищують якість професійної підготовки майбутніх управлінців.

Формування прогностичних умінь передбачає виявлення їх рівнів сформованості. Даний контроль здійснюється за допомогою відповідно розроблених критеріїв оцінювання, з якими викладач повинен ознайомити студентів на початку навчальної діяльності. Розробка критеріїв оцінювання сформованості прогностичних умінь забезпечить об'єктивне оцінювання студентів і надасть викладачеві можливість бачити наявний рівень сформованості тих чи інших умінь і навичок майбутніх менеджерів.

Згідно з дослідженнями Є. О. Мілерян, сформованість уміння характеризують такі критерії, як свідомість, самостійність, майстерність, легкість і швидкість виконання дій [8]. На думку О. О. Абдуліної, рівень сформованості уміння визначається послідовністю, якістю, часом виконання та рівнем самостійності виконання кожної дії [9, с. 59]. Схожою є думка С. І. Кисельгофа про те, що високий рівень сформованості того чи іншого уміння проявляється в легкості, точності, швидкості, упевненості та відсутності скутості діяльності [3, с. 23–24].

Враховуючи вищенаведені думки, рівень сформованості прогностичних умінь, на нашу думку, характеризується ступенем повноти – кількістю усіх знань про об'єкт; глибини – ступінь усвідомлення зв'язку певного знання з іншими йому співвідносними; систематичності, систематизованості, легкості, швидкості, точності, самостійності, упевненості та правильності виконання дій. Де правильність виконання дій – це ступінь їх відповідності еталону [10]. Зазначимо, що об'єктивне вимірювання рівня сформованості професійних умінь, повинно ґрунтуватись також на індивідуальному підході викладача до кожного зі студентів.

Висновки. Підсумовуючи вище зазначене, ефективність процесу формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів залежить від:

- чіткості структури прогностичних умінь, до якої ми включаємо інтелектуальні, аналітичні, проєктивні уміння та моделювання;
- поетапності їх формування;
- доцільності використання інтерактивних методів навчання;

- урахування психологічних особливостей розвитку особистості;
- організації самостійної пізнавальної діяльності студентів у процесі керованої науково-дослідницької роботи.

Реалізація вищенаведених підходів повинна забезпечити підвищення ефективності формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів

Література

1. Советский энциклопедический словарь.– М.: изд-во БСЭ, 1981.– 1660 с.
2. Регуш Л.А. Развитие особенности прогнозирования в познавательной деятельности. – Л.: ЛГПИ, 1983. – 82 с.
3. Кисельгоф С.И. Формирование у студентов педагогических учений и навыков в условиях университетского образования. – Л.: из-во ЛГУ, 1973. – 152 с.
4. Резнік С. М. Критерії оцінки рівня розвитку умінь та навичок студентів / С. М. Резнік // Науковий вісник Миколаївського державного університету : зб. наук. пр. / [за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти]. – Миколаїв : МДУ, 2008. – Т. 2. – С. 160–166 . – (Серія: Педагогічні науки ; вип. 20).
5. Петров Э. Г. Деловые навыки / Э. Г. Петров, Н. В. Шаронова. – Х. : Око, 1997. – 200 с.
6. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя : теоретичний та методичний аспекти / В. М. Гриньова. – Х. : Основа, 1998. – 300 с.
7. 7Антонюк Т. А. Социальное проектирование: Некоторые методологические аспекты. – Минск : Наука, 1987. – 264 с.
8. Милерян Е. А. Психология формирования общетрудовых политехнических умений / Е. А. Милерян. – М. : Педагогика, 1973. – 299 с.
9. Абдулина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдулина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.